

بررسی تحول نگاره بته جقه و جایگاه آن در هنرهای سنتی ایران

زهره فولادی . کارشناس ارشد پژوهش هنردانشگاه پیام نور تهران شرق zohrefoulady@gmail.com

چکیده

این پژوهش با بررسی منشأ پیدایش بته جقه و تفحص در قالب اصلی این فرم با توجه به تعدد کاربرد این طرح در اکثریت هنرهای سنتی ایران و جهان پرداخته است. هدف از تدوین این مقاله معرفی و آشنایی با مفهوم اصلی بته جقه است و در پژوهش پیش رو که به شیوه توصیفی - تحلیلی قصد این را دارد که در حد توان زمینه ای آماده ساخت تا منزلت جایگاه اصلی فرم بته جقه در هنرهای سنتی ایران بیش از گذشته نمایان شود و به روش گردآوری مطالب و اسناد به شیوه کتابخانه ای به جمع بندی داده های اطلاعی اولیه پرداخته شده است.

کلید واژه: بته جقه، هنرهای سنتی، ایران، نگاره

مقدمه

در این تحقیق تلاش شده با انواع کاربرد این طرح در موارد مختلف و متفاوت و به جهت استفاده از این طرح به عنوان فرم اصلی در بعضی از هنرها و با هدف رسیدن به ارائه جدید از این نگاره جهت بکارگیری روز افزون این نقش نسبت به دوران های قبل و پل زدن به دوران شکوفایی و اقتدار این نگره در هنرهای سنتی و مدرن با لحاظ نمودن خصوصیات زیبایی شناختی آن، معنا و مفهوم نهفته در ذات این نگاره را دوباره احیا نمود.

یکی از گران بهاترین و قدیمی ترین میراث به جای مانده از گذشتگان و هنر آنها نقوش سنتی اصیل است که به یادگار از آن ها بر جای مانده است. نقوشی که ریشه در دل فرهنگ و هنر، ایرانیان دارد و نقوشی که با گذر از دوران های مختلف تاریخی بسیار تا به امروز زنده مانده اند. یکی از این نقوش بته جقه است. که در اکثر هنرهای اصیل سنتی و بومی ایران یک عنصر زینتی رایج بوده است، که حال به شرح آن می پردازیم.

علامه دهخدا بته جقه را ساخته شده از پرپرندگان می داند که بر بالای پیش کلاه پادشاهان ایران است و آن کوچک شده سرو و سر افکنده است. (دهخدا، 1359: 420)
این نگره نماد ایران و ایرانیان است و حکایت کننده راستی و تواضع ایشان دارد. (دهخدا، 1359: 420)

بته جقه سرو سرافکنده و یکی از نشانه های ایرانی است و در تاریخ هنرهای سنتی ایران بسیار مورد توجه بوده و در تزیین انواع صنایع دستی کاربرد داشته است. همچنین بته جقه نوعی طرح تزیینی به شکل پر مرغ که به اشکال مختلف بر روی آثار دوره اسلامی و به خصوص روی پارچه ها و ترمه و بعضی از قالی ها دیده می شود و به استناد آثار هنری موجود، پد طولایی از گذشته تا به امروز در تزیین هنرهای سنتی دارد و به اشکال گوناگون و احتمالاً با منشأ برگ نخل تزیینی و پرنده دیده می شود. همچنین به شکل زیوری است که پردرنا یا مرغ ماهی خوار ساخته شده و به کلاه نهند و بیشتر دلبران و بهادران بر سر گذراند. (دهخدا، 1324: 13)

در این پژوهش سعی بر آن شده که هدف اصلی آشنایی با ریشه و مفهوم اصلی بته جقه و دامنه وسیع کاربرد آن در انواع هنرهای سنتی باشد که مطالب آن به شیوه توصیفی- تحلیلی و به روش کتابخانه ای جمع آوری شده است. سابق بر این نیز پژوهشگرانی کم و بیش به بررسی این موضوع پرداخته اند همانند طاهره عطفروش با عنوان مقاله بته جقه چیست یا مقاله سارا امت علی با عنوان هنرهای ماندگار به این موضوع پرداخته اند.